

Listy

2004

- **Ján Matejka:** *Hermeneutika ako porozumenie tradícií u Paula Ricoeura* (1, s. 6-9)

- (...) je dobre pripomenúť známy výrok Tomáša Akvinského, ktorý by v prípade možnej dilemy medzi pravdou a Kristom dal prednosť pravde.
- Každé živé osvojenie tradície predpokladá aj odstup, resp. legitímnu pochybnosť.
- Svet zaiste nevznikol za šesť dní, a nie tak, ako to opisuje (...) správa [z knihy *Genezis*]. Možno práve konfrontácia s tým, čo tvrdí moderná biológia a paleontológia, ukazuje zjavujúcu intenciu mýtu. Tou určite nie je vysvetľovanie príčin a zákonitostí, ale chápanie ako sebaapremieňajúca interpretácia.
- Vedomie, ktoré sa samo kladie bez sprostredkovania a priznanie sa tradícii, by nedokázalo vidieť mýtus inak ako na ceste k poznaniu – v gnostickom zmocnení sa ho. Lenže tým by sa súčasne stratilo to, čo sa môže ukázať len v rozprávaní.

- **Carl F. von Weizsäcker:** *Cirkev a svet* (1, s. 9-15)

- Cirkev sa vo svojom seba porozumení už po stáročia konfrontuje s vedomím modernej vedy. V našom storočí zasahuje táto konfrontácia už celé ľudstvo. Počet tých, ktorí vyrastú bez otrasov viery od detstva až do cirkevného úradu, stále klesá. Kto dnes prichádza na univerzitu z tých ešte stále jestvujúcich ostrovčekov prednovovekej zbožnosti, tomu nakoniec berie jeho naivnú vieru sama ideológia. Tým mu však preukazuje dôležitú, nepostrádateľnú službu. Prebúdza ho do vedomia jeho doby. Teraz stojí už on sám osobne pred otázkou, ktorá je často potláčanou otázkou cirkvi: Zlučuje sa kresťanstvo s moderným vedomím?
- (...) v doterajších dejinách ešte nejestvovala doba, do ktorej by živá cirkev pasovala.
- Tým najplodnejším utrpením nie je konflikt s nepriateľským okolím, ale konflikt vo vlastnej duši, ktorý s láskou prijíma napätie dejinnej prítomnosti.
- Dogma je výpoveď, ktorá ako taká môže byť pravdivá alebo falošná; kto vyznáva, že dogma je pravdivá, má pravú vieru. Politická účelnosť a nevyhnutnosť logickej podoby tohto prostriedku je v neskorohelenistickej kultúre očividná, ale práve tak je očividná aj jeho vzdialenosť od vlastného zmyslu gréckej filozofie a jeho radikálna cudzota voči evanjeliu, ktoré žil a učil Ježiš. A predsa vyjadrujú najmä veľké konciliárne dogmy symbolicky hlboké pravdy; vnútorné napätie každého cirkevného výkladu sa zraď v tom, že takmer každá z veľkých dogiem je logický paradox (trojica, náuka o dvoch prirodzenostiach), že ten myšlienkový prostriedok, ktorý využíva, zároveň aj ruší.
- Naše dnešné porozumenie pre Ježiša je také otvorené, aký otvorený je vývoj nášho myslenia a života. To nám spôsobuje utrpenie, pretože je to príslub, na ktorý sme ešte nedorástli.
- Moderná biblická teológia musí bibliu vykladať pomocou moderných pojmov.
- Tradicionalistické hnutie by (...) bolo, v prípade úspechu, ešte väčším nebezpečenstvom [než modernizmus]. Chyby modernizmu ho síce zdanlivo ospravedlňujú, ale jeho úspech by pre cirkev znamenal definitívnu stratu historického významu, vnútil by jej mentalitu sekty, ktorá sa nazdáva, že pozná pravdu, pretože opatruje jej symboly. To vyháňa moderných ľudí z cirkvi a v cirkvi tým vytvára väčšinu, ktorej toto ticho vyhovuje.

- **Alexandra Tauberová:** *Teilhard de Chardin* (1, s. 21-26)

- Z pohľadu kozmických rozmerov Teilhard neinterpretuje utrpenie ako trest za hriechy, ale ako dôsledok, ako daň za ťažko sa rodia vzostup. Hovorí, že vrchol dejín vesmíru je možné vidieť len očami viery. Vesmír sa vyvíja v smere svojej transcendencie, v zjednocovaní sa s trojjediným Bohom, ktorý v slobodnom tvorivom akte priťahuje k sebe všetko tvorstvo na dlhšej ceste formujúceho sa vyššieho celku – tento stav bytia nazval noosférou. V kresťanstve videl „náboženstvo evolúcie“.
- Teilhardova základná hypotéza v rámci evolučnej teórie je vyjadrením presvedčenia, že nie spoznanie začiatku vedie k objasneniu jestvujúceho, ale toto jestvujúce objasňuje začiatky – teda nie teória big-bangu je kľúčom na pochopenie vesmíru, na pochopenie evolúcie, ale človek v súčasnom stave jestvovania.

- **Štefan Šrobár:** *Svätý Lukáš – rozprávač o láske Kristovej* (1, s. 35-37)

- Mnohí ľudia vidia v Ježišovi fascinujúcu osobnosť a zakladateľa jedného svetového náboženstva, väčšinou však majú problém prijať ho ako Božieho syna. Ako máme porozumieť nároku tohto Ježiša z Nazareta na výlučné Božie synovstvo? K tomuto výroku je možné pristúpiť z dvoch strán: zhora a zdola. Cestou zhora nadol sa uberala prvotná cirkev a po celé stáročia zápasila o správne chápanie Ježiša ako Božieho syna. Dnes je častejšia cesta, ktorá vychádza zdola, pretože je zrozumiteľnejšia a prijateľnejšia pre súčasného človeka. Pozeráme sa na človeka Ježiša a na spôsob, ako hovoril a stretával sa s ľuďmi. Pozorujeme jeho slobodu, priesračnosť, milosrdenstvo a lásku. Keď teda hľadáme na neho, začíname poznávať Boha. Nejde len o fascinujúcu osobnosť tesára z Nazaretu, ale dotýkame sa v ňom tajomstva, ktoré prekračuje púhy ľudský rozmer. V jeho osobnosti nám zažiarilo samo Božie tajomstvo a uvedená skúsenosť nám dáva silu dosvedčiť: *V tomto človeku som sa stretol s Bohom. Práve v ňom sa Boh jedinečne a absolútne zjavil. Áno, toto je Boží syn.* (A. Grün)[.]
- **Carl F. von Weizsäcker: O Horskej reči (1, s. 4. strana obálky)** (Ideme v ústrety asketickej kultúre?, Bratislava 1995, s. 37-44, vybral a preložil Imrich Sklenka)
 - (...) kto je zbožný, verí, že Boh pôsobí už v prírodných zákonoch.
- **Ján Krstiteľ Balázs: Kristus prišiel (aj) pre chudobných (Od spomienky k etike solidarity) (2-3, s. 13-17)**
 - Kristus ako dieťa v emigrantskej rodine, neskôr ako prenasledovaný a ako obeť justičnej vraždy v sebe sústreďuje všetky bolesti utečencov, prenasledovaných, chudobných, utláčaných, bezmocných, tých, ktorým sa upiera ich dôstojnosť, alebo aj tých, v mene ktorých len málokto pozdvihne svoj hlas.
- **Eugen Jurzyca: Pravidlá malých a veľkých spoločností (2-3, s. 20-23)**
 - Ľudia často nechápu, že pravidlá fungujúce v rodine alebo medzi kamarátmi nemôžu byť aplikované na celú spoločnosť, a naopak.
 - Ľudstvo žijúce v časoch nomádov, zberačov a lovcov, v malých komunitách, nepotrebovalo cenový mechanizmus (trh, ako ho poznáme dnes) pre svoju spoluprácu. Jednotlivci boli veľmi dobre informovaní o tom, kto čo produkoval a čo si za to zaslúžil. Len čo však opustili svoje pôvodné zoskupenia a začali kooperovať s cudzími, anonymnými jedincami a skupinami, potrebovali nové mechanizmy spolupráce. Väčšinu svojej histórie však ľudstvo strávil v malých spoločnostiach, preto sú nám často ešte aj dnes bližšie. Pravek totiž tvorí 99,9 percenta našej histórie.
 - Podľa Hayeka tak, ako sa spoločnosť vyvíja, menia sa aj jej pravidlá. Deje sa tak na pozadí tradičných hodnôt. Stáva sa, že sa musíme vzdávať istých hodnôt, ak sa ukáže, že iné hodnoty, ktoré sú s pôvodnými v rozpore, sú pre nás užitočnejšie. Časť hodnôt má nepochybne inštinktívny charakter, iná časť však podlieha procesu evolúcie, a tú práve môžeme ovplyvňovať študovaním iných spoločenských systémov a vyberaním si toho najlepšieho. Spoločenstvá, ktoré dokázali nahradiť staré hodnoty novými, dokázali vybudovať veľké spoločnosti, a tie zasa viedli cez možnosť efektívnejšej delby práce k rastu kvality života.
 - Použitie pravidiel malých spoločností, rovnako ako pravidiel veľkých spoločností, je v poriadku, pokiaľ sa používajú tam, kde sa používať majú. Problém nastáva až pri ich zámene.
 - Trh sa (...) stáva nástrojom umožňujúcim spoluprácu veľkého počtu anonymných jednotlivcov. Rovnakým ako napríklad motyka. Nie je zlý, ani dobrý. Treba sa s ním iba naučiť správne narábať. Ak ľudia dostanú po prvý raz do rúk motyku, môže sa stať, že v honbe za bohatstvom budú pracovať príliš mnoho, ba dokonca môžu motyku použiť ako zbrane a obrátiť ich proti svojim priateľom. To však predsa nie je nedostatok motýk! Problém je v chamtivosti a v iných nedostatkoch nás ľudí. Rovnako je to aj s trhom.
 - Deväťdesiate roky priniesli na Slovensku tunelovanie nielen fyzického kapitálu, ale aj kapitálu medziľudského, ktorý bol už aj tak na nízkej úrovni v dôsledku jeho nízkeho významu v administratívne riadenej krajine. Navyše, medziľudský kapitál, ktorý u nás za socializmu existoval, bol niekoľko desaťročí tvorený primárne s cieľom deliť bohatstvo, nie ho tvoriť. Po revolúcii došlo k dramatickej erózii už aj tak nízkej dôvery medzi ľuďmi, dôvery medzi podnikmi, dôvery k štátnym a verejnoprávnym inštitúciám. Minimalizoval sa zmysel pre reciprocitu, česťnosť, pravdovravnosť, spoľahlivosť. Privatizácia a ďalšie unikátne javy tohto obdobia umocnili atmosféru takzvanej neopakovateľnej hry. Hry, v ktorej je racionálne podvádzať, klamať a kraďnúť (táto situácia platí pri všetkých veľkých zmenách, napríklad aj pri zjednocovaní Európy). Takáto hra už nemá „druhé kolo“, pokračovanie, ktoré v opakovaných hrách prináša trest nekorektným hráčom. Dôsledkom je enormný nárast transakčných nákladov, nákladov, ktoré musia účastníci akejkoľvek trhovej transakcie vynaložiť v dôsledku absencie nepísaných pravidiel. Mnohé transakcie sa stávajú preto dokonca nerealizovateľnými.
- **Miroslav Vaňo (2-3, s. 27-30, rozhovor o filme Umučenie Krista)**

- **viedenský svätisci biskup Helmut Krätzl**
 - Film nás privádza do pokušenia upadnúť opäť do starej chyby a veriť v krvižiznivého Boha, ktorý kvôli mnohým hriechom potrebuje tú najväčšiu obeť: svojho syna. Preto musí tiecť toľko krvi. Tak máme pocit, že Boha nemožno inak uchváliť, len keď dopustíme alebo si dokonca želáme túto krvavú obeť.
- **evanjelický hlavný cirkevný radca Michael Bünker**
 - Ako film nie je Gibsonovo *Umučenie* originálne. Predstiera historickosť – napríklad použitými rečami (aramejčinou a latinčinou) – ale tá neexistuje. Film viac nadväzuje na iné pramene než na Bibliu.
- **evanjelický hlavný cirkevný radca Michael Bünker**
 - Je zaujímavé, že z filmu sa robí skúšobný kameň: ten, kto kritizuje film – tak znie argumentácia – kritizuje evanjeliá, a tým Ježišovo vykupiteľské dielo, kritizuje samotnú vieru. To je už zvláštna ideológia, veď hovoríme len o časti moderného priemyslu kultúry. A to predsa nemôže byť otázka, ktorá rozhoduje o viere alebo neviere.
- **Carl F. von Weizsäcker: *O Horskej reči* (2-3, s. 4. strana obálky)** (Ideme v ústrety asketickej kultúre?, Bratislava 1995, s. 37-44, vybral a preložil Imrich Sklenka)
 - Kresťan, to sú tri veci: bezhranične šťastný, absolútne bez strachu a vždy v ťažkostiach.
- **Imrich Sklenka: *Eugen Biser: filozof a teológ* (4-5, s. 10-13)**
 - Novoveký človek chce rozumieť. Zistil, že dokáže rozumieť, a rozhodol sa vybudovať aj spoločnosť na základe porozumenia. Novoveké poznanie sa však stávalo stále ateistickejšim a kresťanstvo na to reagovalo posilňovaním autority. Viera a poznanie sa tak ocitli oproti sebe. Bolo to však na škodu obom stranám.
 - (...) novovekú slobodu už nemožno spútať starými autoritami, s modernou slobodou sa treba naučiť zaobchádzať novým spôsobom. Táto moderná sloboda je nakoniec zjavne aj plodom samého kresťanstva. Pod tlakom tejto slobody sa preto musí nanovo porozumieť aj kresťanstvu. Kresťanstvo predsa nemôže byť proti slobode. Veď už Pavol apoštol hovoril: Kde je duch Pánov, tam je sloboda.
- **Viliam Arbet: *Terapeutická teológia Eugena Bisera* (4-5, s. 14-19)**
 - (...) je paradoxné, že aj keď dnešný človek už nemá strach z Boha, nebojí sa menej ako kedysi – skôr naopak. Strach, ktorý so sebou priniesla moderná doba, je len inak štruktúrovaný. Biser tvrdí, že dnešný človek je úzkostlivý, oslabený a zlomený vo svojej vôli po živote práve v dôsledku moderného vývoja. Oproti klasickým tézam Feuerbacha a Freuda tvrdí, že nie strach z Boha je príčinou viery, ale naopak – strach, odcudzenosť sú pre moderného človeka prekážkou na ceste viery.
 - Paradoxný je pocit osamotenosti najmä v dnešnej masovej spoločnosti. Ďalšie odcudzenie prináša dnešnému človeku kultúra, ktorá pod proklamovanou pluralitou prináša stratu orientácie. Dnešný človek sa cíti stratený v labyrinte byrokracie. Pod maskou éry informácií zase dnešné audiovizuálne médiá spôsobujú, že z nášho života sa postupne vytráca skutočnosť.
 - [Viera] Vie pripomenúť aj pozitívny význam choroby, na ktorú sa nepozera len ako na prerušenie toku života, ale aj ako na možnú cestu k nájdeniu zmyslu. Pripomína, že v strede kresťanstva stojí symbol negativity – kríž.
- **Karol Moravčík: *Vyznanie viery podľa Eugena Bisera* (4-5, s. 20-24)**
 - Máme problém s vyznaním viery? Určite áno, a to hneď z viacerých dôvodov. Tradícia vie zachovávať predovšetkým to, čo je stabilné a spredmetnené. Avšak len ťažko udržiava to, čo je premenlivé, jedinečné a osobné. (Ponecháme teraz bokom, či sa tradícia nemá chápať viac dynamicky.) A tak sa aj s vyznaním viery stretávame predovšetkým ako so stabilným systémom v podobe spredmetnených výpovedí. V tomto prístupe sa však ľahko stráca osobný prístup veriaceho alebo hľadajúceho človeka k výpovediam viery a človek si ich často ani nevie do svojho aktuálneho života zaradiť. S tým súvisí ďalší vážny problém. Najdôležitejšie výpovede viery boli sformulované pomerne dávno – vo štvrtom storočí kresťanského letopočtu, v období, keď kresťanské cirkevné spoločenstvá využili získanú slobodu a postupne aj narastajúcu mocenskú pozíciu v štáte na usporiadanie svojich pomerov, nielen vonkajších, ale aj vnútorných (riešili sa otázky náuky, spoločnej viery). Toto obdobie malo, samozrejme, svoju filozofiu a teológiu, ako aj určitý dejinný kontext, ktorý je súčasnému človeku vzdialenejší ako predchádzajúcim generáciám, pričom nejde len o časové hľadisko.

- Svoje problémy s oficiálnym vyznaním viery pochopíme aspoň čiastočne, keď si uvedomíme, ako sa raz vyjadril Joseph Ratzinger – že Apostolicum sa v cirkvi presadilo v čase Karola Veľkého z politickej potreby uniformovať. K tomu sa podľa Karla Rahnera pridal aj vnútrocirkevný dôvod: ustanoviť rečové pravidlá pre vieru.

Apostolicum sa ukáže z krajšej stránky, keď si pripomenieme, že svoje pôvodné miesto malo v starovekom rituáli krstu, kde odznievalo v dialogickej podobe. Pri krstnom rituáli krstený umiestnil svoje veriace „ja“ do cirkevného „my“, a to bez toho, aby sa jeho „ja“ v tom „my“ utopilo. Poradie otázok a odpovedí prezentovalo kresťanskú vieru ako živú spoluúčasť na Ježišom príbehu, ktorá má umožniť, aby kresťan objavil svoju identitu cez Ježišov život a jeho duchovné nasledovanie. Keď sa vytratí z nášho vedomia dialogický charakter vyznania viery, zmení sa kresťanská viera na svoj najväčší protiklad – na ideológiu chápanú ako systém napísaných viet, ktoré majú platiť ako nespochybniteľné. Zachovať dialogický charakter vyznania však znamená aj to, že sa zachová úsilie človeka počuť odpoveď na jeho otázku po zmysle a jeho túžba po istote i posile.

- **Eugen Biser** (4-5, s. 38-48, rozhovor Imricha Sklenku)

- [Kant] hovorí, že kresťanstvo sa od všetkých náboženstiev odlišuje tým, že disponuje nielen mocnou imponujúcou autoritou, ale aj niečím, čo možno milovať, a preto ľudia to, čo od nich kresťanstvo očakáva, môžu robiť radi. Robia to s radosťou a vďačnosťou, lebo je to hodné lásky. Ale potom dodáva: Ak by kresťanstvo raz to, čo je na ňom milovaniahodné, odvrhlo, ak by sa znova ozbrojilo prísnou autoritou, potom by svoju autoritu stratilo, potom by sa znova prebudili duchovia vzdorovitosti a rebélie a prestalo by byť všeobecným náboženstvom.
- Pod mystikom nerozumiem nejakého vizionára, človeka, ktorý počuje tajomné hlasy, či nosí stigmy, mystik je ten, kto chce Boha zakúsiť.

- **Richard Rohr: Cesta divokého muža** (4-5, s. 49-52)

- (...) mnoho z jazyka a symboliky cirkvi nie je pre mužov príťažlivé. Muž chce, aby sa s ním hovorilo ako s mužom, aby sa s ním vytváral vzťah ako s mužom. Keď sa mu náboženstvo zdá sladké a sentimentálne, stráca záujem. Vníma to takmer tak, ako by ho to kastrovalo. Väčšina z nás, samozrejme, učila sa náboženstvo v matkinom náručí. A vďaka Bohu za naše matky, že nám vieru odovzdali. Predsa zisťujeme, že niečo z toho nám mali odovzdávať naši otcovia – v jazyku a symboloch, ktoré sú mužovi blízke.

- **Ján Matejka: Poznámky k skúsenosti neúplnosti** (6, s. 31-33)

- Interpret Nietzscheho diela Pavel Kouba upozorňuje, že zrod moderného nihilizmu a cynizmu je len obrátenou stranou nároku na výlučnosť – buď všetko, alebo nič.
- (...) skutočná cesta hľadania pravdy vychádza z vlastného presvedčenia, ktoré však nie je uzavreté voči inému, ale samo sa vystavuje (...) skúsenosti.

- **Imrich Sklenka: Teológia šťastia – alebo šťastie kresťana** (6, s. 42-43)

- V stredovekom kresťanstve platila Kempenského zásada: „Natoľko pokročíš, natoľko sa zaprieš.“ [...] V novoveku už napísal R. Guardini dielko o tom, ako má človek prijať seba samého, a K. Rahner, najznámejší katolícky teológ dvadsiateho storočia, vedel povedať, že teonómia a autonómia sa nevylučujú, ale predpokladajú. Boží záujem a záujem človeka nestoja oproti sebe. Boh je síce celkom iný, ale nie človeku cudzí. Nie je to pán, ktorý by si človeka podriaďoval. Dnes už aj teológia hovorí o Kantovi ako o svojom autorovi. Súčasný profesor kresťanskej filozofie v Salzburgu Schmidinger napísal k dvestoročnici smrti I. Kanta článok s názvom: My Kantolíci. Katolíci sa už nemusia báť Kanta, ani novovekej slobody. Už spomínaný T. de Chardin učil kresťanov znova milovať aj tento svet. V tomto zmysle už môžeme so všetkou otvorenosťou hovoriť s dnešným človekom o subjektivite, aj o šťastí ako o hlbokom, vnútornom súhlase so životom i svetom. Kresťania nakoniec vždy vedeli, že život je dar. Ibaže toto vedomie bolo často prekryté strachom z Božieho súdu.